

RALF DAHRENDORFNING JAMIYATNING KONFLIKTLI MODELINI KONSEPSIYASI

Xudoyberdiyeva Gulasal

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O'zbek tili va adabiyoti universiteti

1-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11286493>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Ralf Dahrendorfning zamonaviy konfliktning manbalar va davolar o'rtasidagi ziddiyat sifatida qarashlari va konflikt nazariyalari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: konsepsiya, konflikt, jamiyat, model, sotsiolog.

RALPH DAHRENDORF'S CONCEPT OF THE CONFLICT MODEL OF SOCIETY

Abstract. This article discusses Ralph Dahrendorf's view of modern conflict as a conflict between resources and remedies and conflict theories.

Key words: concept, conflict, society, model, sociologist.

КОНЦЕПЦИЯ КОНФЛИКТНОЙ МОДЕЛИ ОБЩЕСТВА РАЛЬФА ДАХЕНДОРФА.

Аннотация. В этой статье обсуждается взгляд Ральфа Дахендорфа на современный конфликт как конфликт между ресурсами и средствами правовой защиты, а также теории конфликта.

Ключевые слова: концепция, конфликт, общество, модель, социолог.

Gustav Dahrendorf (nemis Ralf Gustav Dahrendorf, 1929-yil 1-may, Gamburg - 2009-yil 17-iyun, Kyoln) - ingliz-german faylasufi, sotsiologi, siyosatshunosi va jamoat arbobi. Germaniya sotsiologik jamiyatining sobiq raisi, Bundestag deputati, Tashqi ishlar vazirligining parlament shtat kotibi, Yevropa komissiyasi a'zosi, London iqtisodiyot va siyosatshunoslik maktabi direktori. Konstanz universiteti asoschilaridan biri va Britaniya Lordlar palatasining sobiq a'zosi.

Gamburg universitetida falsafa va klassik filologiya, London iqtisodiyot maktabida ijtimoiy fanlar bo'yicha tahsil olgan. 1954 yilda Britaniya sanoatida malakasiz mehnat mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini himoya qildi. Dahrendorfning birinchi kitoblari Marks va jamiyatning marksistik nazariyasini tanqid qilishga bag'ishlangan ijtimoiy falsafa bo'yicha dissertatsiyalarining nashrlari edi. Dahrendorf Gamburg, Tyubingen va Konstanz sotsiologiya kafedralarida o'qituvchi va tadqiqotchi bo'lib ishlagan, Amerika xulq-atvor fanlari bo'yicha ilg'or tadqiqotlar markazi xodimi, va Russell Sage fondida tashrif buyurgan professor. 1970-1974

yillarda Yevropa iqtisodiy hamjamiyatining komissari, 1974-1984 yillarda London iqtisodiyot maktabi direktori, 1988-yildan Oksford universiteti Sent-Entoni kolleji rektori. Dahrendorfning dastlabki nashrlari u yoki bu tarzda konflikt nazariyasi bilan bog'liq. U keng tarqalgan tushunchalardan farqli o'laroq, u ziddiyat va o'zgarishlar jamiyatning qon tomiri ekanligini ta'kidlaydi.

Konflikt har qanday boshqaruv tizimining tabiiy natijasidir. Ijtimoiy ziddiyatning mohiyati jamiyatdagi ijtimoiy mavqe va rollarning farqidadir: ba'zilar hokimiyat va boshqaruv huquqiga ega, boshqalari esa bunday imtiyozlarga ega emas. Natijada, jamiyat ichidagi qarama-qarshiliklarning kuchayishi bir qator sabablar bilan bog'liq bo'lishi mumkin: hokimiyat taqsimotidagi nomutanosiblik va hokimiyatni qayta taqsimlash uchun erkin kanallarning yo'qligi.

Biroq, jamiyatdagi nizolarni tartibga solish va boshqarish mumkin. Shu maqsadda qarama-qarshi tomonlar uchun xulq-atvor qoidalarini ishlab chiqadigan ijtimoiy institutlar mavjud.

Konfliktni bartaraf etish bir necha bosqichlarga bo'linadi: qarama-qarshi guruhlar tomonidan o'z manfaatlarini bilish, hokimiyatni birlashtirish va qayta taqsimlash. Har qanday ziddiyatli vaziyatning natijasi jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlardir. "Germaniyada jamiyat va demokratiya" (1969-yil) kitobida Dahrendorf 19-asr oxiri va 20-asr boshlarida Germaniyaning siyosiy spektrini tasvirlaydi. R.Dahrendorf ijtimoiy ziddiyatni turli ijtimoiy darajalarda ko'rib chiqadi: individual va kichik ijtimoiy guruhdan butun jamiyatgacha. Uning fikricha, konflikt, agar u oqilona tartibga solinsa, ijtimoiy tizimning dinamik rivojlanishiga yordam beradi. Tartibga solingan konflikt ijtimoiy tashkilot evolyutsiyasi uchun turtki bo'lgan o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Bu taraqqiyotning asosiy maqsadi, R.Dahrendorfning fikricha, global fuqarolik jamiyatini barpo etishdir. Dahrendorf jamiyatni ziddiyatli ijtimoiy guruhlar yoki sinflar o'rtasidagi doimiy o'zgaruvchan munosabatlar tizimi, ziddiyatli ijtimoiy guruhlar yoki sinflar o'rtasidagi munosabatlar sifatida ko'rsatadi. Ijtimoiy mojarolar muqarrar va hatto zarurdir.

Mojaroning yo'qligi jamiyati hisoblanadi. "Mojaro hamma narsaning otasi, ya'ni o'zgarishlarning harakatlantiruvchi kuchi bo'lishi mumkin, ammo mojaro urush bo'lmasligi va fuqarolar urushi bo'lmasligi kerak", deb yozgan edi-Ralf Dahrendorf. Dahrendorfning fikricha, mojarolar shiddatli va ko'p yoki kamroq shiddatli bo'lishi mumkin, lekin ularni tartibga solish zo'ravonlikni kamaytirishning hal qiluvchi vositasidir, konfliktlarni tartibga solish ularni boshqariladigan qiladi va ularning ijodiy kuchi ijtimoiy tuzilmalarni bosqichma-bosqich rivojlantirish xizmatiga qo'yiladi. Dahrendorf uzluksiz o'zgarish holatidagi tizimlarni tahlil qilish zarur deb hisoblagan. Bu o'zgarishlar tabiiy ravishda doimiy ravishda sodir bo'ladi, ba'zi kuchlar bilan kechiktirilishi mumkin. Jamiyatdagi o'zgarishlar turli shakllarda, nizolarni ham ko'rsatishi mumkin. To'qnashuv bosimga qarshilik yoki bir kuchning hukmron ta'siridan kelib chiqadi.

Konfliktning asosiy sababi – hukmronlik va bo‘ysunish muammosi, hokimiyat munosabatlari, jamiyat tarkibidagi turli ijtimoiy guruhlar tengsizligi. Har bir jamiyatda tengsizlik mavjud bo‘lganligi sababli, nizolar muqarrar ravishda turli ijtimoiy guruhlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar bo‘ladi.

Jamiyatning ziddiyatli modelida Dahrendorf to‘rtta qoidani o‘z ichiga oladi:

1. Har bir jamiyat doimo o‘zgarish jarayonida;
2. Har qanday jamiyatda har doim nizolarga olib keladigan kelishmovchilik elementlari mavjud;
3. Jamiyatning har bir elementi uning o‘zgarishi va integratsiyasiga hissa qo‘shishi mumkin;
4. Har bir jamiyat jamiyatning ayrim a‘zolarining boshqalar tomonidan zo‘ravonligiga asoslanadi.

Dahrendorf tarixiy taraqqiyotda jamiyatdagi ziddiyatlarning tabiati o‘zgarganligini ta’kidlaydi. Olimning fikricha, har qanday ijtimoiy tuzilmada hokimiyatni mukammal taqsimlash uchun kurash bor va shuning uchun ham jamiyatdagi ziddiyat to‘liq bartaraf etilmagan. Shunday qilib, ijtimoiy jarayonlar rivojlanishining harakatlantiruvchi kuchi qarshilik ko‘rsatuvchi tomonlarning o‘zaro ta’siri va qarama-qarshiligidir. Dahrendorf hokimiyat va hukmronlik tengsizligini ijtimoiy tuzilmadagi tengsizlikning manbai va sinfiy ziddiyatning doimiy belgilovchi omili deb hisoblaydi. Sotsiolog hukmronlik jamiyatning tarkibiy elementi sifatidagi tezisni turli kontekstlarda qayta-qayta takrorlaydi. Shu bilan birga, nafaqat jamiyat hukmronlik, hukmronlik tengsizlik degani, balki tengsizlik taraqqiyot manbai bo‘lib xizmat qiladigan ziddiyatlarni keltirib chiqaradi, shu jumladan odamlarning hayot imkoniyatlarini kengaytiradi. Sotsiologning fikricha, konfliktni ijobiy hal etish uchun uchta holatni hisobga olish kerak:

1. Qiymat talablari: har bir tomon dushman manfaatlarini tan olishi kerak;
2. Qarama-qarshi tomonlarning tashkiliy darajasi: konflikt ishtirokchilari qanchalik uyushtirilgan bo‘lsa, ular uchun kelishuvga erishish osonroq bo‘ladi;
3. O‘yin qoidalarini qabul qilish: ziddiyatli tomonlar belgilangan qoidalarni qabul qilishlari va o‘z majburiyatlarini bajarishlari kerak.

Ralf Dahrendorf shubhasiz o‘tgan asrning eng nufuzli ijtimoiy nazariyotchilaridan biri hisoblanadi. Ushbu jihatni hisobga olgan holda uning konflikt nazariyasi va u qanday ijtimoiy tabaqalanish kontseptsiyasini qabul qilganligi albatta katta ahamiyatga egadir.

REFERENCES

1. Dahrendorf R. Zamonaviy ijtimoiy ziddiyat. Ozodlik siyosati haqida. L.Yu.Pantina. M.: "Rossiya siyosiy entsiklopediyasi", 2002-yil.
2. Dahrendorf R. Uber Grenzen: Lebenserinnerungen. Myunxen: 2003-yil.
3. Lord Ralf Dahrendorf bilan suhbat. Akademiya. 2005 yil.
4. Dahrendorf R. Zamonaviy ijtimoiy ziddiyat. Ozodlik siyosati haqida. L.Yu.Pantina. M.: "Rossiya siyosiy entsiklopediyasi", 2002-yil.
5. Dahrendorf R. Ziyolilarning fuqarolik javobgarligi: yangi ma'rifat qo'rquviga qarshi. 1997-yil.
6. Dahrendorf Ijtimoiy ziddiyat nazariyasi elementlari Sotsiologik tadqiqotlar.1994-yil.
7. Джиянмуратова Г. YOSHLARNING SIYOSIY INSTITUTLARGA NISBATAN ISHONCHI MUAMMOSI: NAZARIY ASOSLAR //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2024. – №. SI-1.
8. Dzhianmuratova G. Factors Determining the Behavior of Young Voters //Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777). – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 96-100.
9. Sherbutayevna J. G. ABSENTEIZM IJTIMOIIY HODISA SIFATIDA //Research and Publication. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 4-10.
10. Джиянмуратова Г. Ш. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ МОЛОДЕЖИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН //Технологии социальной работы в различных сферах жизнедеятельности. – 2023. – С. 35-40.
11. Жиянмуратова Г.Ш. Ёшларни ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг меъерий-ҳуқуқий асослари / Фалсафа ва ҳуқуқ. – Тошкент, 2023. – №3. – Б. 46-49. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAJ:738O_yMBCRsC
12. Jiyannuratova G. Sh. Yoshlarga oid davlat siyosatining O'zbekiston tajribasi / Strategik kuch. Xalqaro ilmiy jurnal. – Toshkent, 2023. – № 2. – В. 4-10. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAJ:WbKhhVStYXYC
13. Jiyannuratova G. Sh. Elektoral sotsiologiya zamonaviy sotsiologiyaning yo'nalishi sifatida. Gumanitar fanlarni o'qitishning zamonaviy ilmiy yo'nalishlari. Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi materiallari. – Toshkent, 2023-yil 27-aprel. – В. 549-552. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAJ:VaXv18Fpj5cC

14. Dzhianmuratova G. Sh. Objective and subjective factors determining the behavior of young voters in the New Uzbekistan. O'zbekiston Milliy universitetining ilm-fan rivoji va jamiyat taraqqiyotida tutgan o'rni. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. II-qism. – Toshkent. 2023-yil 12-may. – В. 184-186. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:LI9QrySNdTsc
15. Джиянмуратова Г.Ш., Гафуров О.У. Совершенствование государственной молодежной политики в Новом Узбекистане. Ijtimoiy davlat sharoitida jamiyatni faollashtirish va davlat fuqarolik xizmatini rivojlantirish imkoniyatlari. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. 2023-yil 26-may. – В. 182-185. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:MLfJN-KU85MC
16. Jiyamuratova G.Sh., Gofurov O.Ul. Mehnat bozori. Bandlik va ishsizlik muammolari. Risola. – Toshkent: O'zMU, 2023. – 117 b. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:b1wdh0AR-JQC&gmla=AKKJWFeFxXqMDE4q_nXNQbDQB81Ljy07qhHxz5S7Q0hdwulL2xz8em4VO3TxbNOakGMwr85QBU3WrDrbzY9PcYfKO29pCbXsiWiTgnOiUs-WIQ&sciund=9715025613053007710
17. Джиянмуратова Г. Ш. ELEKTORAL XULQ-ATVORGA RATSIONAL-INSTRUMENTAL YONDASHUVNING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI TARIXI //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2022. – Т. 5. – №. 3.
18. Жиянмуратова Г.Ш. Электорал хулқ-атвор мотивацияси: мазмун-моҳияти ва структураси / Социология ва ҳуқуқ / Социология и право / Sociology and law. 2022. 1-жилд. 2-сон. – Б. 37-40. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:Tiz5es2fbqcC
19. Джиянмуратова Г. Ш. и др. СИЁСИЙ БЕГОНАЛАШУВ НАЗАРИЯЛАРИ: ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИ //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2022. – №. SI-2.
20. ДЗИЯНМУРАТОВА Г. Ш. ИССЛЕДОВАНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В НАЧАЛЬНЫХ ЭТАПАХ СТАНОВЛЕНИЯ ЭЛЕКТОРАЛЬНОЙ СОЦИОЛОГИИ //THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука. – №. 12. – С. 670-672.
21. Sherbutaevna J. G. Rational-instrumental theory of electoral behavior. – 2022.

22. Жиянмуратова Г.Ш. Ёш сайловчи электорал хулқ-атвориға таъсир кўрсатувчи омиллар / ЎзМУ хабарлари. – Тошкент, 2022. – № 1/11/1. – Б. 86-89. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:ufrVoPGSRksC
23. Жиянмуратова Г., Суюнов М. ЭЛЕКТОРАЛ ХУЛҚ-АТВОРГА СОЦИОЛОГИК ЁНДАШУВНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИ //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2021. – Т. 4. – №. 3.
24. Жиянмуратова Г.Ш. Электорал хулқ-атворға социал-психологик ёндашув: пайдо бўлиши ва ривожланиши тарихи / ЎзМУ хабарлари. – 2021. – №1/6/3. – В. 115-118. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:YsMSGLbcyi4C
25. Dzhianmuratova G. Research of electoral processes in the initial stages of formation of electoral sociology / EPRA International Journal of Multidisciplinary Research. – Tamil Nadu. 2020. № 7. – С. 69-71. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC
26. Жиянмуратова Г. Ўзбекистон ёшларининг электорал маданияти. Монография. – Тошкент, 2021. – 122 б. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:eQOLeE2rZwMC
27. Seitova Zukhrakhon Pirjanovna , Dzhianmuratova Gulnoz Sherbutaevna. Gender equality of Muslim women / Philosophical Readings XIII.4 (2021), pp. 1668-1671. Info@philosophicalreadings.org 10.5281/zenodo.5527944 / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:XiSMed-E-HIC
28. Jiyannuratova Gulnoz. Sotsiologiya tarixi. – Т.: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 б. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:W7OEmFMylHUC
29. Жиянмуратова Г.Ш. Ўзбекистон ёшларининг электорал маданиятини шакллантиришда ижтимоий-сиёсий нашрларнинг ўрни / “Kutubxona.uz” илмий-услубий журнал. – 2020. – №3 (47). – Б. 27-34. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:Y0pCki6q_DkC
30. Жиянмуратова Г. Ш. ЎЗБЕКИСТОНДА ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ШАРОИТИДА ЁШЛАР ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ФАОЛЛИГИ ДИНАМИКАСИ //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2020. – Т. 3. – №. 1.

31. Jiyanmuratova G. Sh. Research of electoral processes in the initial stages of formation of electoral sociology / EPRA International Journal of Multidisciplinary Research. – Tamil Nadu. 2020. № 7. – С. 69-71. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdb0TmYAAAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=fdb0TmYAAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC
32. Джиянмуратова Г.Ш. Ёшлар электорати билан ишлаш самарадорлигини ошириш масалалари. Ижтимоий тадқиқотлар журнали / Журнал социальных исследований / Journal of Social Studies. № 1. 2019. – Б. 71-81. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdb0TmYAAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=fdb0TmYAAAAAJ:zYLM7Y9cAGgC
33. Jiyanmuratova G. S. ELECTORAL MOOD OF THE YOUTH ELECTORATE OF UZBEKISTAN //ОСОБЕННОСТИ ИННОВАЦИОННОГО ЭТАПА РАЗВИТИЯ МИРОВОЙ НАУКИ. – 2019. – С. 7-9.
34. Gulnosa J. Electoral activity as factor of political socialization of youth //Бюллетень науки и практики. – 2018. – Т. 4. – №. 8. – С. 268-272.
35. Jiyanmuratova G. S. SOME ASPECTS OF UZBEKISTAN YOUTH ELECTORAL CULTURE FORMING //ISJ Theoretical & Applied Science. – 2018. – Т. 7. – №. 63. – С. 109-111.
36. Sherbutayevna J. G. YOSHLAR IJTIMOIIY FAOLLIGI DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR YO ‘NALISHI SIFATIDA //ZAMONAVIIY DUNYONING IJTIMOIIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – Т. 1. – №. 1.
37. Sherbutayevna J. G. et al. YOSHLAR HUQUQIIY MADANIYATINI YUKSALTIRISH–DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR VAZIFASI //ZAMONAVIIY DUNYONING IJTIMOIIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI.–2024. –Т. 1. – №. 1.
38. Jiyanmuratova Gulnoz. Sotsiologiya tarixi. – Т.: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 б. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdb0TmYAAAAAJ&citation_for_view=fdb0TmYAAAAAJ:W7OEmFMy1HYC
39. Gulnoz J., Bunyod N. YOSHLAR IJTIMOIIY-SIYOSIIY FAOLLIGINI OSHIRISH–USTUVOR VAZIFA //ZAMONAVIIY DUNYONING IJTIMOIIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – Т. 1. – №. 1.